

'Als je klaar bent,
mag je een spelletje doen op de computer.'

**Haal meer uit ICT tijdens het
zelfstandig werken.**

Ilona Peters & Miranda Flipsen.
Hogeschool Domstad
2007

Inhoudsopgave:

1	Inleiding	Blz. 4
1.1	Onze leervraag	Blz. 5
1.2	Plan van aanpak	Blz. 5
1.3	Leerdoelen	Blz. 6
2	Van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren	Blz. 7
2.1	De overgang van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren	Blz. 7
2.2	Opbouw in verantwoordelijkheid van de leerlingen	Blz. 10
2.3	Conclusie	Blz. 12
3	Zelfstandig werken	Blz. 13
3.1	Wat is zelfstandig werken?	Blz. 13
3.2	Modellen om zelfstandig werken in te voeren.	Blz. 13
3.3	Conclusie	Blz. 17
4	De rol van de leerkracht tijdens het zelfstandig werken	Blz. 18
4.1	Vaardigheden van de leerkracht	Blz. 18
4.2	Het inzetten van een dagtaak / weektaak	Blz. 20
4.3	Conclusie	Blz. 21
5	Welke ICT middelen zijn er om in te zetten?	Blz. 22
5.1	ICT en zelfstandig werken via het diamantmodel	Blz. 22
5.2	Welke middelen horen er bij welke mate van verantwoordelijkheid?	Blz. 24
5.3	Verwachtingen	Blz. 25
5.4	Conclusie	Blz. 26
6	Uitvoering in de praktijk	Blz. 27
6.1	Doelgroep	Blz. 27
6.2	Terugblik theorie	Blz. 27
6.3	De niveaus	Blz. 27
6.4	De evaluatie voor in de klas	Blz. 30
7	Theorie aan de praktijk gekoppeld aan de hand van praktijkervaringen	Blz. 32
7.1	Ervaringen Miranda	Blz. 32
7.2	Ervaringen Ilona	Blz. 34

7.3	Terugkoppeling naar onze verwachtingen uit hoofdstuk 5.3.	Blz. 36
7.4	Vergelijking van onze ervaringen	Blz. 37
8	Aanbeveling	Blz. 38
9	Bronnen	Blz. 40
10	Bijlage	Blz. 41
1	dagtaak	
2	weektaak	
3	enquête	
4	ingevulde enquêtes	
5	formulier leerlingen niveau 3	
6	beoordelingsformulier	
7	werk van de leerlingen	
8	Ingevuld beoordelingsformulier	
9	foto's	
10	ervaringen uit de praktijk	

1 Inleiding

In dit meesterstuk behandelen we de vraag hoe je ICT in kunt zetten tijdens zelfstandig werken. Wij zijn op de volgende manier tot dit onderwerp gekomen:

De eerst aanleiding heeft te maken met de scholen waarop wij stage lopen. Wij lopen allebei stage op een reguliere basisschool. Ilona loopt stage in Hoevelaken op basisschool 't Blokhuus in groep 6 en Miranda loopt stage in Geertruidenberg op basisschool 't Schrijverke in groep 5. Toen we begonnen met onze stages viel ons gelijk op dat er over het algemeen programmagericht werd gewerkt. Elke dag wordt er wel tijd uitgetrokken voor het zelfstandig werken. In deze tijd maken de kinderen het werk af wat ze moesten maken voor taal en rekenen. Als ze klaar zijn, zijn er vast gestelde opdrachten waar de kinderen aan verder kunnen werken, zoals bijvoorbeeld even computeren, lezen, extra werkboekje taal of rekenen. De kinderen kunnen wel kiezen wat ze gaan doen, maar dit vraagt nog weinig tot geen eigen verantwoordelijkheid van de kinderen. Ze hebben geen eigen inbreng in de opdrachten die ze kunnen doen tijdens het zelfstandig werken.

De tweede aanleiding heeft te maken met het Project 'Samen deskundiger'¹. Bij Ilona op school zijn ze gestart met dit project. Binnen het project is het belangrijk dat kinderen leren om ICT op verschillende manieren in te zetten omdat de leerkrachten en het bestuur denken dat het onderwijs in 2012 voor een groot gedeelte draait om ICT. In het begin werd alleen het ICT ingezet tijdens het remediëren.

Bij Miranda op school worden de opdrachten door de leerkrachten gegeven. De computer wordt weinig tot niet ingezet in de groep. Soms wordt er educatieve software ingezet of educatieve spelletjes op Internet. Er is hier dus ook geen inbreng door de kinderen in de zelfstandig werken tijd.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de huidige situatie hebben wij een enquête (bijlage 3) afgenomen onder de leerkrachten op onze stagescholen. Een aantal ingevulde enquêtes zijn terug te lezen in bijlage 4. Uit deze enquête blijkt dat er op beide scholen wel aandacht wordt besteed aan zelfstandig werken, maar het wordt op verschillende manieren ingevuld. Een aantal leerkrachten is nog voorzichtig met het invoeren van het zelfstandig werken, omdat zij meer willen vasthouden aan het klassikale lesgeven zodat ze zelf de touwtjes in handen kunnen houden.

¹ Project 'Samen deskundiger' is een project waar verschillende basisscholen aan meewerken. Binnen dit project gaan de scholen kijken wat de veranderingen kunnen zijn binnen het ICT onderwijs.

De volgende 3 vragen kwamen naar voren uit de enquête om mee aan de slag te gaan tijdens het zelfstandig werken.

1. Met welke computerprogramma's kunnen de leerlingen zelfstandig werken?
2. Wat is bruikbaar lesmateriaal voor computergebruik (content)?
3. Wat zijn goede voorbeelden van ICT en didactiek?

Onze basisscholen willen graag ICT op meerdere manieren in kunnen zetten binnen het zelfstandig werken, maar weten niet welke stappen ze moeten nemen om ICT breder in te zetten dan alleen als middel om te remediëren. Dit meesterstuk kan voor deze basisscholen een handvat zijn om breder met ICT tijdens het zelfstandig werken aan de slag te gaan. Daarom zijn wij tot de volgende leervraag gekomen.

1.1 Onze leervraag:

Hoe kunnen wij ICT breder inzetten binnen de lijn van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren?

1.2 Plan van aanpak

- Kijken naar de overgang van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren.
- Wat houdt zelfstandig werken in en welke stappen kun je nemen om zelfstandig werken op te zetten. Welke modellen zou je hiervoor kunnen gebruiken.
- We gaan uitzoeken wat onze rol is als leerkracht tijdens het begeleiden van het zelfstandig werken. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat de leerlingen zo goed mogelijk aan de slag kunnen?
- We gaan uitzoeken welke ICT materialen we in kunnen zetten binnen de verschillende niveaus. Welke materialen zet je in binnen de opbouw naar zelfverantwoordelijkheid.
- We willen in de praktijk aan de slag gaan met kleine groepjes. Zodat we ons goed kunnen richten op het inzetten van ICT tijdens het zelfstandig werken. We gaan materialen inzetten met verschillende mate van verantwoordelijkheid.
- Als laatste gaan we het proces evalueren. Wat vonden de kinderen van de verschillende manieren van werken? Hoe vonden wij zelf de manier van het procesgerichte werken?

1.3 Leerdoelen:

Relatie met de startbekwaamheden:

Dat betekent dat de beginnende leraar:

- 2.4.2 De beginnende leraar werkt vanuit één concept voor onderwijs aan oudere kinderen en richt vandaaruit een voor die groep geschikte leeromgeving in. Hij kent een of meer andere concepten en kan die vergelijken met het concept van waaruit hij werkt.
- 2.5.2 De beginnende leraar instrueert gedifferentieerd en gevarieerd (adaptief/interactief) mede met het oog op de ontwikkeling van zelfstandig en zelfregulerend leren.
- 2.5.5 De beginnende leraar optimaliseert leerprocessen door de inzet van passende media en door leerlingen gebruik te laten maken van informatie- en communicatietechnologie.
- 2.6.2 Adaptieve begeleiding, hij is in staat de leerlingen te bekwamen in het leren leren, het zelfstandig werken en het samenwerkend leren.
- 5.3 Een leerlijn voor een vak- of vormingsgebied voor de bovenbouw vanuit een gangbaar onderwijsconcept evalueren, bijstellen, experimenteel uitvoeren en daarna een gefundeerd veranderingsvoorstel schrijven voor het team.
- 5.8 Een onderwijssituatie voorbereiden, organiseren, uitvoeren en evalueren waarin gebruik wordt gemaakt van nieuwe communicatiemedi.

2 Van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren

In dit hoofdstuk lichten we de drie niveaus toe die de overgang van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren laten zien. Binnen de niveaus laten we zien wat er wordt verwacht van de leerlingen als het gaat om eigen verantwoordelijkheid.

2.1 De overgang van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren

De 3 verschillende niveaus die we gaan beschrijven hebben te maken met de verantwoordelijkheid van de kinderen. Er zijn binnen de niveaus verschillende doelen waar de kinderen binnen dat niveau aan gaan werken. Deze doelen zijn terug te vinden bij de opbouw in verantwoordelijkheid van de leerling (2.2). De niveaus lopen in elkaar over, zodat de kinderen kennis kunnen maken met het zelfstandig werken. En door dat steeds verder uit te breiden zijn ze uiteindelijk in staat om verantwoordelijk te leren.

2.1.1 Kenmerken van een zelfstandige leerling

- Kunnen samenwerken en weten wat het betekent om samen te werken en zijn gemotiveerd dit te doen,
- weten wat er van hen wordt verwacht: kennen regels, routines bij het zelfstandig werken,
- helpen elkaar,
- kunnen eigen taken plannen,
- willen en kunnen zelf problemen oplossen,
- kunnen omgaan met uitgestelde aandacht,
- kunnen verantwoordelijkheid dragen voor het controleren en registreren van hun eigen werk.²
- zelfstandig registreren en controleren en dragen daar ook de verantwoordelijkheid voor.³

Met de kinderen die aan de bovenstaande punten voldoen gaan we niveau 3 in praktijk brengen. Met de kinderen die aan een aantal punten voldoen, gaan we aan de slag met niveau 2 en kinderen die de minste verantwoordelijk kunnen dragen voor hun werk, laten we

² Van leertheorie naar onderwijspraktijk, van der Veen / van der Wal. Uitgeverij: Wolters Noordhoff. Tweede druk 2001.

³ Verder met klassenmanagement, drs. Mariët Förre en drs. André Janssen, Uitgave CPS, derde druk 2000.

aan de slag gaan met niveau 1. Op deze manier krijgen we toch een duidelijk beeld hoe de verschillende niveaus in de praktijk werken. Omdat we 2 weken achtereenvolgens met een niveau aan de slag gaan, kunnen we na de eerste week eventueel punten verder aanpassen.

2.1.2 Overgang naar het zelfverantwoordelijk leren

Door het uitwerken en uitproberen van de 3 niveaus krijgen we zelf een duidelijk beeld wat de niveaus inhouden. We hopen dat we met deze kennis de leerlingen van het zelfstandig werken via het zelfstandig leren naar het zelfverantwoordelijk leren te begeleiden. Dit zal niet in een aantal weken lukken. De school zal ons meesterstuk als leidraad kunnen gebruiken bij het invoeren van zelfstandig werken met behulp van het ICT, waarbij rekening is gehouden met de mate van zelfverantwoordelijkheid van de leerlingen.

In de volgende tabel zijn de verschillen te zien tussen zelfstandig werken / zelfstandig leren en zelfverantwoordelijk leren. Er wordt aangegeven wat het doel is, hoe de opdracht is opgezet, wat de rol van de leerkracht is bij het observeren en evalueren van en met de leerling. In deze tabel is te zien dat de leerling steeds meer zelfverantwoordelijk wordt naar mate hij dichterbij zelfverantwoordelijk leren komt. Kortom, deze tabel laat globaal zien wat het proces is van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren.

	Zelfstandig werken	Zelfstandig leren	Zelfverantwoordelijk leren
Doel:	Bepaald door leerkracht of materiaal.	Bepaald door leerkracht of materiaal.	Leerlingen bepalen leerdoelen die passen in de algemene leerdoelen.
Opdracht	Gesloten en antwoorden eenduidig. Kunnen kort of lang zijn.	Enigszins open, relatief uitgebreid, meerdere antwoorden en oplossingsmogelijkheden.	Open, lange leertaken die mede door leerlingen worden geformuleerd. Meerdere antwoorden en oplossingsmogelijkheden.
Inhoud/Proces	Gericht op inhoud.	Evenveel gericht op inhoud als proces.	Evenveel gericht op inhoud als proces.
De leerkracht	Bepaalt de inhoud en aanpak. De leerkracht helpt in kleine stappen.	Bepaalt een deel van de inhoud. Helpt op aanvraag.	Bepaalt de algemene leerdoelen. Helpt op aanvraag.
De leerling	Bepaalt plaats, tijdstip en volgorde. Doet wat gevraagd wordt.	Bepaalt deel van de inhoud, de plaats, de tijd en de volgorde.	Doet op zelfgekozen wijze wat gevraagd wordt.
Evaluatie	Meestal op resultaat.	Zowel op leerresultaat als op proces.	Zowel op leerresultaat als op proces.

Tabel 1: Overgang naar het zelfverantwoordelijk leren.⁴

⁴ Meesterstuk: Kinderen geven zelf sturing aan plustak met behulp van ICT, Mandy van den Broek, Hogeschool Domstad 2004

2.2 Opbouw in verantwoordelijkheid van de leerlingen

In de volgende tabellen wordt het vier-fasenmodel uitgelegd. Het vier-fasenmodel laat de mate van verantwoordelijkheid van de leerling zien binnen de opbouw van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren. Je kunt zien dat in het proces van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren de rol van de leerkracht verandert van leidend naar begeleidend. Tegelijkertijd verandert de mate van verantwoordelijkheid van de leerling. De kruisjes geven aan waar ze starten en de pijltjes geven aan dat ze al onderweg zijn naar de volgende vaardigheid.

Niveau 1: Zelfstandig werken	Het aanleren van vaardigheden die nodig zijn bij het zelfstandig verwerken van leerstof.		
Het vier-fasenmodel	Leerkracht beslist en stuurt. Leerling wordt geleid.	Leerkracht draagt over. Leerling wordt begeleid.	Leerkracht blijft op de achtergrond/ leerling is zelfstandig bezig.
Oriëntatiefase:			
Wat je gaat doen. Wat je wilt bereiken.	X		
Strategie kiezen:			
Hoe je het aanpakt.	X →	X	
Uitvoeringsfase:			
Het uitvoeren van de werkzaamheden	X →	→	X
Evaluatie:			
Wat het resultaat is. Hoe het is gegaan.	X		

<i>Niveau 2: Zelfstandig leren</i>	<i>Creëren van ruimte om zelfstandig leeractiviteiten te kiezen en te ondernemen binnen bepaalde grenzen.</i>		
Het vier-fasenmodel	Leerkracht beslist en stuurt. Leerling wordt geleid.	Leerkracht draagt over. Leerling wordt begeleid	Leerkracht blijft op de achtergrond/ leerling is zelfstandig bezig.
Oriëntatiefase:			
Wat je gaat doen. Wat je wilt bereiken.	X →	→	X
Strategie kiezen:			
Hoe je het aanpakt.		X →	X
Uitvoeringsfase:			
Het uitvoeren van de werkzaamheden		X →	X
Evaluatie:			
Wat het resultaat is. Hoe het is gegaan.	X →	X	

<i>Niveau 3: Zelfverantwoordelijk leren</i>	<i>Uiteindelijk in staat zijn alle 4 de fasen zelfstandig te doorlopen en een taak goed te beëindigen.</i>		
Het vier-fasenmodel	Leerkracht beslist en stuurt. Leerling wordt geleid.	Leerkracht draagt over. Leerling wordt begeleid	Leerkracht blijft op de achtergrond/ leerling is zelfstandig bezig.
Oriëntatiefase:			
Wat je gaat doen. Wat je wilt bereiken.		X →	X
Strategie kiezen:			
Hoe je het aanpakt.		X →	X

Uitvoeringsfase:		X →	X
Het uitvoeren van de werkzaamheden			
Evaluatie:			
Wat het resultaat is.		X →	X
Hoe het is gegaan.			

Tabellen mate van verantwoordelijkheid van de leerlingen.⁵

2.3 Conclusie

In dit hoofdstuk is naar voren gekomen wat de overgang is van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren. We hebben gezien dat de rol van de leerkracht en de leerling veranderd naar mate ze verder komen in het proces.

Wij zijn van mening dat eigen verantwoordelijkheid voor je eigen werk belangrijk is voor een leerling, omdat hij dan leert om eerst zelf een probleem aan te pakken en niet gelijk hulp vraagt aan de leerkracht. Als je als leerkracht naar het proces van een leerling kijkt, kan je veel gerichter begeleiden dan wanneer je alleen naar het product kijkt. Je ziet meteen waar het fout gaat en bij een product moet je achterhalen waar het fout is gegaan.

Omdat onze basisscholen nog niet begonnen zijn met één van de drie niveaus, beschrijven wij in het volgende hoofdstuk wat zelfstandig werken is en beschrijven we ook een drietal modellen die je kunt gebruiken bij het invoeren van zelfstang werken.

⁵ Van leertheorie naar onderwijspraktijk, van der Veen / van der Wal. Uitgeverij: Wolters Noordhoff, tweede druk 2001.

3 Zelfstandig werken

We behandelen in dit hoofdstuk verschillende modellen om zelfstandig werken in te voeren, omdat onze basisscholen nog niet begonnen zijn met de drie niveaus die we beschreven hebben in hoofdstuk 2.

3.1 Wat is zelfstandig werken?

Zelfstandig leren werken op school is een onderdeel van zelfstandigheidvorming. We spreken van zelfstandig werken als de leerlingen werken zonder directe begeleiding van de leerkracht. Zelfstandig werken omvat een hele reeks van vaardigheden die kinderen in loop van de basisschool steeds beter onder de knie krijgen: zelf hun werk plannen, een goede aanpak kiezen en zelf bedenken wat je het beste kunt doen als je problemen tegenkomt.

Zelfstandig werken betekent niet dat de leerlingen ook onafhankelijk van elkaar werken. Ze kunnen elkaar om hulp vragen en helpen. Samenwerken en helpen kunnen incidenteel plaatsvinden als een leerling niet verder kan met het werk en een medeleerling om hulp vraagt. Samenwerken en helpen kunnen ook planmatig gestimuleerd worden door het zelfstandig werken plaats te laten vinden in tweetallen of kleine groepjes, waarbij de leerlingen werken aan de gezamenlijke opdracht.⁶

3.2 Modellen om zelfstandig werken in te voeren

Er zijn verschillende modellen die je kunt gebruiken om zelfstandig werken in te voeren. De volgende 3 modellen hebben we onderzocht: het takenmodel, GIP-model en ZWAM-model. We hebben voor deze drie modellen gekozen omdat deze het beste aansluiten op de situatie van onze basisscholen. Deze geven aan hoe ze aan het proces kunnen werken van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren .

We zullen ze alle drie even kort toelichten.

⁶ Verder met klassenmanagement, drs. Mariët Förre en drs. André Janssen, Uitgave CPS, derde druk 2000.

3.2.1 Stappenplan voor het taakmodel

Zelfstandig werken vraagt van leerlingen een actieve, betrokken houding. De leerlingen moeten ook beschikken over verschillende vaardigheden. In de volgende 6 stappen worden deze vaardigheden aangeleerd, zodat je het zelfstandig werken steeds verder kunt uitbreiden.

- stap 1, structuur aanbrengen in de individueel gerichte aandacht.

In deze fase gaan de kinderen aan het werk met een bepaalde opdracht en de leerkracht loopt hulprondjes. Tijdens deze rondes kunnen de kinderen vragen stellen. Hierdoor weten de kinderen wanneer de leerkracht langs komt en dat hij niet reageert op vingers en vragen die door de klas geroepen worden. De leerkracht kan in deze fase kijken welke leerlingen veel aandacht vragen en welke er moeite mee hebben om te wachten tot de leerkracht langs komt.

- Stap 2, invoeren van momenten dat de leerkracht niet beschikbaar is.

In deze fase ga je met de leerlingen bespreken wat zelfstandig werken inhoudt. Voor de leerlingen moet duidelijk worden wat er van hen wordt verwacht. In deze fase kan je een periode inlassen waarbij de kinderen geen vragen mogen stellen aan de leerkracht. Hierdoor leren de kinderen dat de leerkracht niet ieder moment beschikbaar is. Je zou hierbij het stoplicht kunnen gebruiken. Als leerkracht probeer je erop te letten dat de kinderen in deze tijd wel taakgericht bezig zijn.

- Stap 3, invoeren van het werken met taken, start met het zelf plannen door leerlingen.

In deze fase wordt er aan de kinderen duidelijk gemaakt wat een taak inhoudt en hoe ze ermee om moeten gaan. Een taak bestaat meestal uit meerdere opdrachten. De leerkracht maakt van tevoren duidelijk hoeveel tijd de kinderen voor een taak hebben. De opdrachten zijn nog beperkt in deze fase. Als het werken met een taak goed gaat, krijgen de leerlingen de keuze om te kiezen in welke volgorde ze de taken willen maken. Wel bespreek je als leerkracht met de leerlingen waar ze op moeten letten bij het bepalen van deze volgorde. Na afloop bespreekt de leerkracht met de leerlingen hoe het zelfstandig werken is gegaan en of er problemen zijn waar ze tegenaan zijn gelopen.

- Stap 4, invoeren van een dagtaak en start met het zelf registreren door leerlingen.

In deze fase krijgen de leerlingen een formulier waarop alle opdrachten staan genoteerd. De hoeveelheid taken wordt al groter. Je kunt ook het formulier door de kinderen zelf laten invullen. Dit formulier is in verschillende delen verdeeld. Er is een planningsdeel, de leerlingen vullen hier de volgorde in, zodat ze zelf een tijdsindeling kunnen maken van de taken. Ook is er een kolom die aangeeft hoeveel tijd ze ermee bezig zijn geweest. De leerling tekent zelf de taken af, maar worden in deze fase nagekeken door de leerkracht. De leerkracht maakt afspraken met de leerlingen over de taken en het plan en hoe ze het werk wat af is moeten inleveren.

(Zie bijlage 1.)

- Stap 5, start met het zelf nakijken door de leerlingen en start individuele gesprekjes met leerlingen.

In deze fase wordt ook gewerkt met de taakkaart alleen krijgen de leerlingen nu ook de opdracht om de gemaakte taken zelf na te kijken. Dit vraagt wel enige discipline van de leerlingen. De taak van de leerkracht is nu om de taakkaart met de leerlingen individueel te bespreken aan de hand van de ingevulde taakkaart van een leerling. Hierdoor ziet de leerling dat de leerkracht betrokken is bij zijn werk. De leerling kan hierdoor ook meer betrokken worden bij het eigen werk.

- Stap 6, invoeren van halve- week- en weektaken.

In deze fase wordt stap 5 verder uitgebreid. De taken worden steeds groter en de leerlingen krijgen meer tijd om de verschillende taken in te plannen. De leerlingen moeten hierdoor nog beter leren plannen. Hiervoor kunnen ze nog steeds het formulier uit bijlage 1 gebruiken. De leerlingen kunnen het hierop aftekenen en de datum erbij vermelden. Ook moeten ze hun werk nu registreren. Dit geldt pas voor de leerlingen vanaf groep 6. Kinderen in de lagere groepen werken nog met dagtaken en halve week taken.⁷

⁷ Verder met klassenmanagement, drs. Mariët Förre en drs. André Janssen, Uitgave CPS, derde druk 2000.

3.2.2 Het GIP-model

Het GIP-model is aanvankelijk ontwikkeld voor het speciaal onderwijs door het gemeentelijk pedologisch instituut te Amsterdam eind jaren negentig⁸.

GIP staat voor: Groeps- en Individueel gericht Pedagogisch en didactisch handelen van de leerkracht. Het GIP- model is een middel om voor scholen te komen tot gedifferentieerd onderwijs waarbij didactiek en opvoeding word gecombineerd. Het werken met het model leert de leerkracht om te gaan met verschillen in de klas en leert de leerlingen zelfstandig te werken.

Het GIP-model richt zich in eerste instantie op een goede organisatie in de groep, waardoor de leerlingen zelfstandig kunnen werken. De leerkracht krijgt daardoor de mogelijkheid om instructie en begeleiding op maat te geven. Zelfstandig werken kun je dus zien als een voorwaarde voor het geven van instructie aan individuele leerlingen of aan een groepje leerlingen.

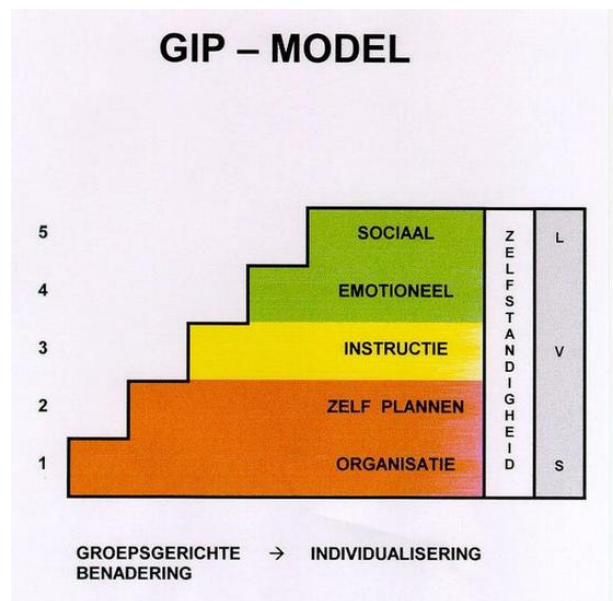
Er zijn 5 thema's:

- organisatorische aspecten van het werken in de klas
- zelf plannen van het eigen gedrag
- organisatie en kwaliteit van de instructie
- emotionele ontwikkeling
- omgaan met elkaar

Binnen elk van deze thema's wordt gewerkt aan:

- de zelfstandigheid van de leerlingen
- het leerlingvolgsysteem

Het GIP-model is een groeimodel. Dat betekent dat de school start met het eerste thema, inventariseert wat al goed gaat en vervolgens keuzes maakt binnen de mogelijkheden van het model. De wijze waarop een school zich vervolgens binnen het model ontwikkelt en inhoudelijke accenten legt, is afhankelijk van de behoeften van de school.⁹

⁸ GIP in 'vogelvlucht' voor het basisonderwijs. Meesterstuk Miranda van der Wolk, Hogeschool Domstad, November 2003.

⁹ <http://www.gpi.amsterdam.nl/31/126.pagegroup.page.php?s31p10i25>

3.2.3 ZWAM-model

ZWAM betekent zelfstandig werken als methode.

Tijdens ZWAM werken de kinderen zelfstandig aan opdrachten zonder daarbij een beroep te mogen doen op de leerkracht. De leerkracht gebruikt deze tijd namelijk voor leerlingen die wat extra ondersteuning nodig hebben. Natuurlijk moet dat wel duidelijk met de leerlingen worden afgesproken en moet het materiaal waarmee de kinderen werken ervoor geschikt zijn, maar als het eenmaal werkt dan is het voor zowel de kinderen als de leerkrachten een heel fijne manier van onderwijs krijgen en geven.¹⁰

3.3 Conclusie

Als je de drie verschillende modellen naast elkaar legt zie je dat ze een aantal overeenkomsten hebben. Bij alle modellen leren de kinderen eerst omgaan met uitgestelde aandacht. Ze hebben allemaal hetzelfde doel, namelijk de zelfstandigheid van de leerlingen bevorderen. Het verschil tussen deze modellen is dat het takenmodel en het GIP-model opgebouwd zijn in stappen/thema's, het ZWAM-model bestaat vooral uit regels.

Zoals in het vorige hoofdstuk te lezen is gaan wij een stap verder in het bevorderen van de zelfstandigheid van de leerlingen, dit doen wij door de leerlingen door te laten groeien naar het zelfverantwoordelijk leren. Wij hebben in de praktijk vooral gebruik gemaakt van het takenmodel, omdat dat model het dichtst bij de visie van de school ligt. Op onze basisscholen wordt af en toe al gewerkt met een dagtaak. Dit komt ook terug in het takenmodel.

¹⁰ <http://www.julianaschool.org/Kieskast12.htm>

4 De rol van de leerkracht tijdens het zelfstandig werken

In dit hoofdstuk staat de rol van de leerkracht centraal. De rol van de leerkracht verandert naar mate de leerlingen dichter bij het zelfverantwoordelijk leren komen. De rol verandert van leidend naar begeleidend. In dit hoofdstuk komt ook coöperatief leren aan bod. Deze kennis is van belang om leerlingen in niveau 3 (zelfverantwoordelijk leren) goed te begeleiden. Ook de dag- en weektaak worden verder toegelicht. Deze kunnen worden gebruikt binnen het zelfstandig werken.

4.1 Vaardigheden van de leerkracht

Je moet als leerkracht een aantal vaardigheden hebben om het optimale uit de leerlingen te kunnen halen. Er zijn 2 soorten vaardigheden:

Organisatorische vaardigheden

- Zorgen voor een effectieve inrichting van het lokaal. Handige looproutes, een goed opgestelde instructietafel, beschikbaarheid van het materiaal etc.
- Het te maken werk en het benodigde werk ligt klaar. (bijv. zie bijlage 1)
- Bedenken welke regels er nuttig en nodig zijn en deze regels herhalen als het weer nog is.
- Regels aan ouders en collega's kenbaar maken. Deze kunnen dan op dezelfde lijn als de leerkracht gaan zitten

Pedagogische / didactische vaardigheden

- Elke leerling is anders, daar moet rekening mee worden gehouden.
- Leerlingen indelen in verschillende niveaus zodat je weet waar je op moet letten.
- Zorgen voor nuttige opdrachten en opdrachten die qua vorm en inhoud aansluiten bij de verschillende niveaus.
- Zelfstandig werk evalueren en nabespreken en dan vragen wat de leerlingen er van hebben geleerd en hoe ze dit hebben geleerd.

Als de leerkracht deze vaardigheden onder de knie heeft en de leerlingen in het juiste niveau werken, heeft de leerkracht veel tijd over voor het helpen van individuele leerlingen en/of groepjes. Hij kan deze tijd ook benutten om observaties te maken. De leerkracht krijgt zo een beter overzicht over de klas in zijn geheel en over de leerlingen individueel. De leerkracht kan daardoor beter inspringen op de verschillen tussen de leerlingen onderling.^{11, 12}

¹¹ Verder met klassenmanagement, drs. Mariët Förer en drs. André Janssen, Uitgave CPS, derde druk 2000.

¹² Katern "Zelfstandig werken" schooladviescentrum, 1999

4.1.2 Coöperatief leren

Tijdens deze opdrachten mogen de kinderen ook samenwerken, daarom is het van belang om als leerkracht kennis te hebben van coöperatief leren.

De 5 bouwstenen van coöperatief leren zijn:

- positieve wederzijdse afhankelijkheid
- individuele verantwoordelijkheid
- directe interactie
- samenwerkingsvaardigheden
- evaluatie van het groepsproces.

Al deze bouwstenen zorgen ervoor dat leerlingen tot een goede samenwerking komen en dat ze verantwoordelijkheid nemen voor hun gemaakte werk¹³.

Om met de 5 bouwstenen van coöperatief leren aan de slag te gaan is het van belang een emotioneel veilig klimaat te creëren in de klas.

Emotionele veiligheid:

Een klimaat waarin kinderen bereid zijn om met elkaar samen te werken, moet in de eerste plaats gekenmerkt worden door emotionele veiligheid en een sfeer waarin het heel gewoon is dat je af en toe fouten maakt, bij elkaar kijkt hoe iets moet en elkaar helpt. Een onveilig klimaat in de klas zet kinderen in een vecht- of in een vluchthouding. Alleen als kinderen zich niet bedreigd voelen, zichzelf kunnen zijn, merken dat ze geaccepteerd worden zoals ze zijn en niet voortdurend tegen elkaar op hoeven te snoeien, zijn ze in staat hun aandacht te richten op leeractiviteiten.

Dit geldt voor de leerkracht:

- Je moet voortdurend in de gaten houden of de kinderen samenwerken.
- Je houdt in de gaten of ze elkaar helpen.
- Je legt van tijd tot tijd het werk stil om met de kinderen te evalueren, in dit gesprek kunnen het samenwerken, de taakverdeling en de onderlinge hulp onderwerp van het gesprek zijn.
- Laat de kinderen vooral zelf verwoorden wat ze ervaren hebben.
- Besteed veel aandacht aan maatregelen die veiligheid en onderlinge relaties bevorderen. Zoals bijvoorbeeld de kinderen welkom heten als ze binnenkomen, zorg

¹³ Coöperatief leren voor alle leerlingen in het basisonderwijs, Mariët Forrer, Leanne Jansen, Brenda Kenter. Amersfoort: CPS 2004.

ervoor dat kinderen hun gevoelens met elkaar willen delen en deel je eigen gevoelens ook met de kinderen, toon belangstelling voor initiatieven van kinderen.

- Schenk de kinderen vertrouwen door ze eigen verantwoordelijkheid te geven

De werkvormen die wij gebruiken lokken samenwerkend leren uit. De kinderen moeten met elkaar overleggen en vragen stellen. Ook moeten ze er beide veel vanaf weten omdat ze het samen moeten presenteren aan de rest van de klas. Ze moeten allebei vragen kunnen beantwoorden. Ook bevorderen deze opdrachten de communicatie en het bieden van hulp aan elkaar en het leren van en met elkaar.

De volgende vaardigheden zijn voor de kinderen van belang om te leren en uiteindelijk te beheersen:

Samenwerkingsvaardigheden:

- leidinggevende vaardigheden,
- communicatieve vaardigheden,
- conflictoplossingvaardigheden,
- teambuildingsvaardigheden.

De kinderen bij ons in de klas zullen niet al deze vaardigheden beheersen omdat ze deze mate van verantwoordelijkheid ook niet gewend zijn. Wel kunnen we eraan werken. Dit zullen ze niet in deze korte tijd beheersen maar overal is een begin mee te maken.

Al die vaardigheden moeten bewust worden geoefend en onderhouden. Aan deelvaardigheden die kinderen niet blijken te beheersen moet expliciet aandacht worden besteed door er bijvoorbeeld een minilesje voor te bedenken.

Met de opdracht van niveau 3 gaan de kinderen ook op een heel andere manier aan de slag met het verwerven van kennis dan ze gewend zijn. Ze leren met deze opdracht hun eigen vragen te formuleren en hun eigen leerproces te sturen. Ze bouwen hun kennis zelf op in een actief proces van interactie met hun maatje of groepsgenoten.¹⁴

4.2 Het inzetten van een dagtaak / weektaak

Tijdens het zelfstandig werken wordt vaak gebruik gemaakt van een dag- of weektaak. Hierbij leren de leerlingen taken zelf in te delen binnen een tijdsplanning en zelf verantwoordelijk te zijn voor hun taken. In de bovenbouw wordt vaak gewerkt met een

¹⁴ Praxisbulletin 4, december 2001, de coöperatieve klas- een nadere analyse.

weektaak, maar wij kiezen er zelf voor om eerst te gaan werken met een dagtaak, omdat het anders een te grote stap is voor de leerlingen.

In hoofdstuk 3 hebben we beschreven welke stappen er zijn voor het invoeren van een dag-weektaak. Deze stappen willen wij ook aanhouden voor het zelfstandig werken bij ons in de klas.

4.3 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we gezien welke vaardigheden een leerkracht moet hebben om het optimale uit de leerlingen te kunnen halen en ze te kunnen begeleiden. Organisatorische en pedagogische / didactische vaardigheden zijn van belang. Ook is het van belang dat de leerkracht kennis heeft van coöperatief leren, omdat dit het samenwerken bevordert. De leerkracht moet ervoor zorgen dat er in de klas een emotioneel veilig klimaat is, alleen dan zijn de kinderen bereid om met elkaar samen te werken. Als dit allemaal loopt, kun je werken aan het inzetten van een dag- of een weektaak.

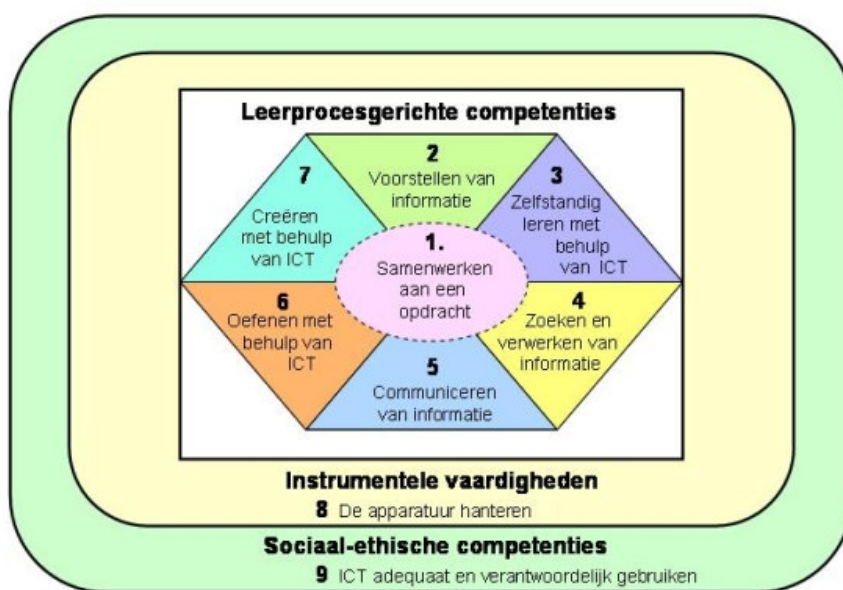
5 Welke ICT middelen zijn er om in te zetten?

Dit hoofdstuk gaat vooral over de ICT middelen die je in kunt zetten tijdens het werken binnen de drie niveaus. We brengen in kaart met behulp van het diamantmodel welke middelen je in kunt zetten om te werken aan de verschillende competenties en welke materialen aansluiten bij de mate van verantwoordelijkheid.

5.1 ICT en zelfstandig werken via het diamantmodel

Met de competentiediamant geef je een referentiekader voor wat ICT-gebruik in de klas aan kennis, vaardigheden en attitudes kan opleveren aan het einde van de basisschool. De competentiediamant wordt beschouwd als ondersteuning bij het werken aan ontwikkelingsdoelen.

De competentiediamant en de hoofdcompetenties

5.1.1 Materialen die je in kunt zetten bij de leerprocesgerichte competenties

In deze paragraaf geven we verschillende voorbeelden van materialen die je in kunt zetten bij de leerprocesgerichte competenties.

1 De leerlingen kunnen functioneel samenwerken aan een opdracht waarbij zij ICT benutten.

- Beeldverhaal maken met de klas.
- Een klassenkrant.

2 De leerlingen kunnen met ondersteuning van ICT informatie multimediaal voorstellen.

- Office programma's.
- Webquests.

3 De leerlingen kunnen zelfstandig leren in een door ICT ondersteunde leeromgeving.

- Verschillende sites met oefeningen, zoals bijvoorbeeld rekenweb.
- Webquests.
- Webwandeling.
- Educatieve software.

4 De leerlingen kunnen informatie opzoeken, verwerken en bewaren met behulp van ICT.

- Webquests.
- Webwandeling.
- Internet als informatiebron.
- Office programma's.
- Klassenkrant.
- E-mail.

5 De leerlingen kunnen met behulp van elektronische communicatiemiddelen eigen boodschappen zenden en voor hen bedoelde boodschappen ontvangen.

- E-mail.
- Weblog.

6 De leerlingen kunnen met behulp van ICT zelfstandig oefenen.

- Educatieve software.
- Verschillende sites met oefeningen, zoals bijvoorbeeld rekenweb.

7 De leerlingen kunnen met behulp van ICT zelfstandig een werkstuk creëren.

- Zelf website maken.
- Game maken.
- Weblog.
- Microsoft office programma's.

Instrumentele vaardigheden

8 De leerlingen bezitten de nodige instrumentele kennis en vaardigheden om de ICT-apparatuur in relevante contexten te kunnen hanteren.

Sociaal-ethische competenties

9 De leerlingen gebruiken ICT adequaat en gaan er op een verantwoordelijke wijze mee om.¹⁵

Deze punten sluiten dus erg goed aan bij zelfstandig werken zoals wij dat in de 6 stappen hebben beschreven. De kinderen kunnen samen aan een project werken of samen een opdracht uitvoeren op de computer.

5.2 Welke ICT-middelen horen er bij welke mate van verantwoordelijkheid?

In het volgende schema beschrijven we welke ICT-middelen we in gaan zetten binnen de verschillende niveaus.

Niveaus	ICT-middelen/materialen	Mate van verantwoordelijkheid
Niveau 1: zelfstandig werken.	De leerlingen gaan aan de slag met webwandelingen ¹⁶ . Ze werken dit zelfstandig door, maar er wordt precies beschreven welke stappen ze moeten nemen. Op de volgende site zijn een aantal webwandelingen te vinden: http://www.webpaden.nl/favorite.htm	De leerlingen zijn zelf verantwoordelijk voor het doorlopen van een webwandeling. Doordat er duidelijk staat beschreven welke stappen ze moeten nemen hebben ze weinig eigen inbreng. Bij dit niveau wordt er gekeken naar het product. Dit ICT- middel en de leerkracht hebben een leidende functie.
Niveau 2: zelfstandig leren.	De leerlingen gaan aan de slag met een webkwestie ¹⁷ . Ze werken dit zelfstandig door en kunnen als ze vragen hebben bij de leerkracht of klasgenoten terecht. Op de volgende site staan webkwesties van alle vakgebieden:	De leerlingen krijgen een aantal webkwesties waaruit ze kunnen kiezen. Dit zorgt al voor meer verantwoordelijkheid. De leerkracht heeft een begeleidende rol. Je helpt alleen als de leerlingen daarom

¹⁵ www.ond.vlaanderen.be/dvo/ICT/brochureBaO/competenties.htm

¹⁶ Bij een webwandeling maken de kinderen gebruik van een vragenlijst over een onderwerp, waarop precies staat welke stappen ze moeten nemen voor het beantwoorden van de vragen.

¹⁷ Bij een webkwestie/webquest maken de kinderen vragen die worden aangeboden op de site, maar kiezen ze zelf voor een verwerkingsmanier.

	http://www.webkwestie.nl/bao_digith_eek/b-start.htm Een aantal webkwesties die voor onze klassen geschikt zouden kunnen zijn: http://www.webkwestie.nl/afval_2/index.ex.htm http://www.webkwestie.nl/apen/index.htm http://www.webkwestie.nl/dierentuin/index.htm	vragen. De leerlingen gaan zelfstandig of met een maatje aan de slag met de webkwestie. De evaluatie is al iets meer gericht op het proces.
Niveau 3: zelfverantwoordelijk leren.	De leerlingen mogen zelf een onderwerp kiezen waarover ze meer willen leren. Ze bedenken daarbij hoe ze aan de informatie komen en hoe ze het willen verwerken / presenteren aan de klas. Hierbij maken ze gebruik van ICT als informatiebron en ICT als verwerkingsmiddel (Word, PowerPoint)	De mate van verantwoordelijkheid is in dit niveau erg groot. Als leerkracht heb je ook hier weer een begeleidende rol. Er wordt nu nog meer gekeken naar het proces. Ook tijdens de evaluatie vertellen de leerlingen hoe ze te werk zijn gegaan en wat ze ervan geleerd hebben.

5.3 Verwachtingen

Wij denken dat de leerlingen op onze stagescholen het beste functioneren in niveau 2. Dit komt omdat de leerlingen wel gewend zijn aan zelfstandig werken alleen de mate van zelfverantwoordelijkheid is niet zo hoog. Bij niveau één worden ze geheel gestuurd, bij niveau 2 hebben ze net iets meer keuzevrijheid. De leerlingen zijn meer het klassikale lesgeven gewend. Wij willen ze met niveau 2 net een stapje verder helpen in hun ontwikkeling van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren. Voor een aantal leerlingen zal niveau 3 nog meer uitdaging bieden omdat zij tijdens het zelfstandig werken al verder zijn in hun ontwikkeling van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren. Aan de andere kant zijn er ook leerlingen waarvan wij denken dat zij de verantwoordelijkheid en

keuzevrijheid van niveau 2 niet aankunnen en daarom laten wij deze leerlingen starten in niveau 1.

6.4 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar de verschillende ICT materialen. De materialen zijn allemaal weer onder te verdelen binnen de leerprocesgerichte competenties van het diamantmodel. Wij hebben daarbij ook de materialen onderverdeeld binnen de mate van verantwoordelijkheid. Wij zijn zelf van mening dat je moet differentiëren in de klas en dat niveau 2 het beste aan zal sluiten bij de meerderheid van de leerlingen.

6 Uitvoering in de praktijk

In dit hoofdstuk geven we een kleine indruk van de scholen waar we de opdrachten in praktijk hebben gebracht. Ook geven we daarbij een kleine indruk van onze doelgroep. We zullen toelichten waarom we de leerlingen in een bepaald niveau hebben ingedeeld. Verder worden de opdrachten binnen de drie niveaus verder toegelicht.

6.1 Doelgroep

Zoals we in de inleiding hebben beschreven wordt er op dit moment weinig gedaan met ICT binnen het zelfstandig werken. Er wordt binnen het zelfstandig werken weinig tot niet gedifferentieerd. Wij lopen beide stage op een dorpschool met weinig tot geen allochtone kinderen op school.

Ilona loopt stage in groep 6 en Miranda loopt stage in groep 5. De opdrachten die wij hebben bedacht sluiten goed aan bij de middenbouw van het reguliere basisonderwijs. Hier binnen hebben wij verschillende niveaus uitgewerkt om een differentiatie aan te brengen in de mate van zelfverantwoordelijkheid.

6.2 Terugblik op de theorie

In de vorige hoofdstukken hebben we gekeken naar het proces van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren. Daarna hebben we gekeken naar wat zelfstandig werken is en hoe je het in praktijk kan brengen aan de hand van een model. Wij hebben gekozen voor het takenmodel. Ook hebben we gekeken naar de rol van de leerkracht. We hebben gezien dat deze gaandeweg verandert van leidend naar begeleidend. Aan de hand van het diamantmodel hebben we gekeken welke materialen we in kunnen zetten binnen de leerprocesgerichte competenties. Deze materialen sluiten ook weer aan binnen de verschillende niveaus van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren. Hieronder kun je lezen welke materialen wij in praktijk hebben gebracht binnen de drie niveaus.

6.3 De niveaus

In het komende stuk zullen we de drie niveaus toelichten. We geven een korte impressie van de opdrachten. Niveau 3 zal verder uitgewerkt zijn dan de eerste 2 niveaus. Hiervoor hebben wij gekozen omdat binnen dit niveau van zowel de leerlingen als de leerkracht meer vaardigheden worden verwacht. Het is dan ook belangrijk dat leerlingen en leerkracht hier goed voorbereid mee aan het werk kunnen.

We hebben de leerlingen van tevoren ingedeeld op basis van onze eigen observaties tijdens het zelfstandig werken. We hebben gekeken hoe de kinderen met een zelfstandige opdracht aan het werk gaan. Vragen ze veel om hulp, kunnen ze zelfstandig aan de opdracht beginnen en kunnen ze met weinig vragen en fouten de opdracht afronden. Omdat we deze opdracht aan het einde van de WPL-stage hebben uitgevoerd hadden we zelf ook al een goed beeld van de mate van zelfverantwoordelijkheid van de leerlingen. Op basis van deze observaties en ervaringen hebben we de leerlingen ingedeeld in drie verschillende niveaus.

6.3.1 Niveau 1

De kinderen gaan aan de slag met de webpaden op de volgende site:

<http://www.webpaden.nl/favorite.htm>

Ze mogen zelf kiezen met welk pad ze aan de slag gaan. Verder is dit een gestructureerde opdracht die de kinderen duidelijk vertelt wat ze moeten doen. Als leerkracht heb je dan ook een leidende functie. Jij vertelt de leerlingen wat ze moeten doen. Ze hebben zelf weinig keuzevrijheid.

6.3.2 Niveau 2

De kinderen gaan aan de slag met een webkwestie op de volgende site:

http://www.webkwestie.nl/bao_digitheek/b-start.htm

De kinderen mogen zelf kiezen met welke webkwestie ze aan de slag gaan. De leerlingen krijgen een aantal webkwesties waaruit ze kunnen kiezen. Dit zorgt al voor meer verantwoordelijkheid. De leerkracht heeft een begeleidende rol. Je helpt alleen als de leerlingen daarom vragen. De leerlingen gaan zelfstandig of met een maatje aan de slag met de webkwestie. De evaluatie is al iets meer gericht op het proces.

6.3.3 Niveau 3

De leerlingen mogen zelf een onderwerp kiezen waarover ze meer willen leren. Ze bedenken daarbij hoe ze aan de informatie komen en hoe ze het willen verwerken / presenteren aan de klas. Hierbij maken ze gebruik van ICT als informatiebron en ICT als verwerkingsmiddel (Word, PowerPoint)

De mate van verantwoordelijkheid is in dit niveau erg groot. Als leerkracht heb je ook hier weer een begeleidende rol. Er wordt nu nog meer gekeken naar het proces. Ook tijdens de evaluatie vertellen de leerlingen hoe ze te werk zijn gegaan en wat ze ervan geleerd hebben.

Je helpt de leerlingen op weg door samen met hen het plan van aanpak (bijlage 5) in te vullen en een kort gesprekje met ze te voeren over wat leren nu eigenlijk is.

Het gesprek gaat over:

Het gesprek gaat over leren. Wat is eigenlijk leren? Wat versta je onder leren? Het is de bedoeling dat door dit gesprek duidelijk wordt dat leren altijd iets nieuws is. Dat is erg belangrijk omdat de leerlingen anders met onderwerpen aankomen waar ze al lang iets vanaf weten. We vragen de kinderen of ze iets weten waar ze graag iets over zouden willen leren. Ze mogen hier even over nadenken. Ook mogen ze kiezen of ze alleen gaan werken of dat ze ervoor kiezen om samen te werken. Ook krijgen de kinderen tijdens dit gesprek de gelegenheid om vragen te stellen.

Als duidelijk is wat ze willen leren en ze weten een onderwerp vullen ze het formulier in. (bijlage 5) Dit formulier wordt samen met de leerlingen besproken. Daarna kunnen de leerlingen zelf aan de slag.

6.3.3.1 Tijdsplanning van niveau 3

Dag 1: Start van de opdracht. Een gesprek met de kinderen en invullen van het formulier.
45 min.

Dag 2: De kinderen gaan aan de slag met de informatie die ze hebben meegenomen. Ik begeleid de kinderen hierbij en vraag de kinderen op welke onderdeel van het onderwerp ze gaan uitdiepen. Als ik merk dat kinderen een te breed onderwerp hebben, ga ik met ze in gesprek. Wat wil je nu graag leren over dit onderwerp? Hoe zou je dat kunnen presenteren?

Dag 3: Verder werken aan de presentatie. Ik loop rond om de kinderen te begeleiden en kijk of ik al punten kan noteren voor de beoordeling.

Dag 4: Afronden van het werk. Klaar maken voor de presentatie.

Dag 5: Het presenteren van hun onderwerp / vraag aan de andere kinderen van de klas.

Vragen die ik de kinderen kan stellen voor de begeleiding:

- Wat wil je graag leren?
- Hoe denk je aan de informatie te komen?
- Wat ga je doen met de informatie?
- Welke onderdelen haal je eruit?
- Hoe ga je het presenteren?
- Hoe kan je het antwoord op je vraag het beste duidelijk maken?
- Ga je er veel bij vertellen?

Lesdoel:

- De kinderen construeren actief kennis en inzicht in interactie met zijn omgeving.
- Ze zijn betrokken met wat ze aan het doen zijn.
- Ze brengen de gevonden informatie over door middel van een presentatie.

Leerdoel:

- De kinderen begeleiden en ondersteunen in hun eigen leerproces.

6.4 De evaluatie voor in de klas

We zullen alle drie de niveaus aan de hand van de volgende punten evalueren. Ook maken we gebruik van een beoordelingsformulier (bijlage 6).

Op deze manier kan je als leerkracht controleren of de onderstaande doelen zijn behaald binnen de verschillende niveaus.

De doelen zijn:

- De kinderen construeren actief kennis en inzicht in interactie met zijn omgeving.
- Ze zijn betrokken met wat ze aan het doen zijn.
- Ze brengen de gevonden informatie over door middel van een presentatie.

Procesdoel:

- De kinderen construeren actief kennis en inzicht in interactie met zijn omgeving.
- Ze zijn betrokken met wat ze aan het doen zijn.

Productdoel:

- Ze brengen de gevonden informatie over door middel van een presentatie.

Hoe zien wij dat ze de doelen behaald hebben:

Procesdoel:

De volgende vragen gaan wij observeren:

- Zijn de kinderen in staat zelfstandig informatie op te zoeken en te verwerken?
- Kunnen de kinderen de informatie in eigen woorden navertellen? (tijdens de presentatie)
- Kunnen ze zorg dragen voor hun eigen werk?
- Vragen de kinderen om hulp als dit nodig is?
- Verloopt de samenwerking goed? (alleen bij kinderen die samenwerken natuurlijk)
- Zijn de kinderen betrokken aan het werk?
- Kan het kind vertellen wat hij van deze manier van werken vond?

Productdoel:

- Ziet de gekozen presentatie vorm er aantrekkelijk uit?
- Hebben beide kinderen (alleen bij samenwerken) een even groot aandeel in de presentatie?
- De kinderen kunnen vragen beantwoorden die er gesteld worden.

De kinderen hebben de doelen behaald als:

Uit onze observaties blijkt dat het proces goed verlopen is en;

Als ze een presentatie hebben gegeven over hun onderwerp waarin:

- De gekozen presentatievorm en verzorgd uit ziet.
- Ze in hun eigen woorden een antwoord hebben gegeven op hun eigen leervraag.
- Ze vragen kunnen beantwoorden die de kinderen stellen.

7 Theorie aan de praktijk gekoppeld aan de hand van praktijkervaringen

In dit hoofdstuk kun je terug lezen hoe de opdrachten binnen de verschillende niveaus zijn verlopen. In deze reflectie wordt gekeken of de leerlingen de mate van zelfstandigheid aan kunnen, wat jouw rol als leerkracht is, of het niveau bij de leerlingen paste en er wordt teruggekoppeld naar het diamantmodel. De evaluatie voor in de klas komt terug op het beoordelingsformulier voor de leerlingen (bijlage 8). Als eerst zullen de ervaringen van Miranda beschreven worden, dan de ervaringen van Ilona. In paragraaf 7.7 worden onze ervaringen vergeleken.

7.1 Ervaringen Miranda

Hieronder is te lezen hoe de opdrachten binnen de drie niveaus zijn verlopen op de basisschool bij Miranda. Uitgebreide praktijkervaringen zijn terug te lezen in bijlage 10.

Hoe verliep de inleiding bij de verschillende niveaus?

Toen ik met het eerste niveau ben begonnen heb ik eerst klassikaal verteld dat nu elke week een andere groep kinderen aan de beurt is op de computer tijdens het zelfstandig werken. Dezelfde kinderen werken een week lang op de computer tijdens het zelfstandig werken. Dit heb ik gedaan om misverstanden te voorkomen. De kinderen zijn namelijk allemaal erg enthousiast over computergebruik.

Alle kinderen reageerden erg enthousiast op de opdracht die ze kregen. Binnen alle niveaus mochten de kinderen zelf kiezen welk onderwerp ze namen. Er waren kinderen die niet konden wachten om te beginnen en andere kinderen waren erg onzeker. Het is voor alle kinderen nieuw en dus erg spannend.

Binnen niveau 1 hadden alle leerlingen ervoor gekozen om alleen te werken. Aan de hand van de opdrachtvellen heb ik de opdracht uitgelegd.

De inleiding van niveau 2 verliep erg vlot. De webkwesties spreken voor zich en de manier van verwerken mochten ze zelf kiezen.

Als inleiding op niveau 3 heb ik gesprek gevoerd met de kinderen over wat leren eigenlijk is. Daarna hebben ze zelf een plan van aanpak ingevuld waarna ze aan de slag konden.

Waren er veel vragen van de leerlingen?

Bij niveau 1 en 2 kwamen de vragen eigenlijk pas tijdens het werken aan de opdrachten. Bij de leerlingen in niveau 1 kwam dit voort uit onzekerheid, meestal wisten ze het wel als ik een hulpvraag stelde. De leerlingen van niveau 2 konden soms het antwoord niet vinden. Na een

tip of een vraag van mij konden ze weer verder werken. Bij niveau 3 werden er ook al vragen gesteld tijdens de inleiding over de manier van presenteren.

Konden de leerlingen zelfstandig aan de slag?

Alle kinderen konden zelfstandig aan de slag. Binnen niveau 1 was er één meisje die op gang geholpen moest worden. Dit heb ik gedaan door samen met haar de vragen te lezen en de verschillende sites globaal door te nemen. In niveau 2 hebben alle kinderen in twee- of drietallen gewerkt. Hierdoor konden ze ook bij elkaar terecht voor vragen.

Kwamen er tijdens het werken veel vragen? Hoe heb je daar als leerkracht op ingespeeld?

Ik heb de kinderen begeleidende vragen gesteld. Open vragen zodat ze zelf na konden denken over een oplossing. Dit ging erg goed. Als dat niet lukte kregen ze een tip mee. In niveau 1 zat een jongen met concentratieproblemen. Van hem had ik veel vragen verwacht, dit viel erg mee. Doordat hij erg gemotiveerd was heeft hij ook erg geconcentreerd aan de opdracht gewerkt. Binnen niveau 2 voerden de leerlingen ook veel discussies met elkaar, ze hebben dus ook veel antwoorden op vragen van elkaar gekregen.

Binnen niveau 3 kwamen er vooral vragen over het invoegen van plaatjes. Dit heb ik een keer voor gedaan en soms herhaald. Daarna konden ze het zelfstandig.

Wat was jouw rol als leerkracht?

Tijdens het uitwerken van de verschillende niveaus merk je echt dat je van een leidende functie naar een begeleidende functie gaat. Eerst vertel je de leerlingen precies wat ze moeten doen. Dit wordt steeds minder. De kinderen worden steeds meer verantwoordelijk voor hun eigen werk. Bij niveau 2 en 3 help je pas als de leerlingen erom vragen.

Waren de leerlingen goed ingedeeld in de niveaus?

De leerlingen die ik had ingedeeld in niveau 1 zaten goed. Dit merkte ik aan het aantal en het soort vragen die er gesteld werden. De leerlingen waren soms nog wat onzeker en meer vrijheid hadden ze echt niet aan gekund. Ook de leerlingen binnen niveau 2 zaten op hun plaats. Ze waren gemotiveerd en konden met elkaar goed overleggen. Ze zijn heel de tijd goed bezig geweest, hieraan kon ik merken dat de opdracht voor hun nog uitdagend genoeg was. Ook de leerlingen die ik had ingedeeld in niveau 3 waren goed instaat binnen dat niveau te werken. Er zijn dan ook leuke en goede resultaten uitgekomen.

Verdere opmerkingen:

Omdat sommige kinderen te langzaam werken komen ze niet altijd toe aan zelfstandig werken. Dit vind ik eigenlijk wel jammer.

Koppeling met de theorie:

Het was opvallend dat de theorie die we gelezen en onderzocht hebben ook echt terug te zien is in de praktijk. De kinderen binnen niveau 1 hadden ook echt leiding nodig. Als ze dit niet krijgen komen ze er ook echt niet uit. Ook zie je je eigen rol veranderen. Van een leidende functie naar een begeleidende functie. Goede leerlingen worden in niveau 3 uitgedaagd. Ook het kijken naar het proces hebben we goed terug kunnen zien in de praktijk. Erg handig daarbij was dat we van tevoren voor ons zelf duidelijk hadden waar we op moesten letten a.h.v evaluatie punten.

Koppeling met het diamantmodel:

Binnen de verschillende niveaus kan je zien dat er een opbouw is in de leerprocesgerichte competenties. Voor verdere informatie zie bijlage 10.

7.2 Ervaringen Ilona

Hieronder is te lezen hoe de opdrachten binnen de drie niveaus zijn verlopen op de basisschool bij Ilona. Uitgebreide praktijkervaringen zijn terug te lezen in bijlage 10.

Hoe verliep de inleiding bij de verschillende niveaus?

Bij alle niveaus waren alle kinderen erg enthousiast om mee te werken aan een onderzoek. Bij het eerste niveau vinden de leerlingen het erg leuk om als eerste aan de beurt te komen. De kinderen die met niveau 2 aan het werk gingen, vonden het spannend om een andere opdracht te krijgen die ze moesten presenteren aan de rest van de klas. En bij niveau 3 waren ze helemaal enthousiast, omdat dit de opdracht was waar ze nog meer eigen inbreng hadden bij het maken van een presentatie.

Waren er veel vragen van de leerlingen?

Bij alle 3 de niveaus konden de kinderen vrij snel aan het werk met de opdracht. Ik ben steeds met de kinderen apart gaan zitten en heb eerst de opdracht duidelijk uitgelegd voordat ze er mee aan het werk gingen.

Bij niveau 1 moeten de kinderen gewoon de stappen volgen die op de webwandeling worden aangegeven. Als ze dat doen, komen ze zelf bij de antwoorden en hoeven ze tussendoor niet veel vragen te stellen. Bij het eerste groepjes die ik moest begeleiden met niveau 1 zat een jongen die tijdens de andere lessen ook vaak om bevestiging vraagt. Dat was bij deze opdracht ook het geval. Bij de andere niveaus viel het me op dat de kinderen goed wisten wat de opdracht was en hadden dus weinig tot geen vragen.

Konden de kinderen daarna zelfstandig aan het werk?

Na mijn hulp konden de leerlingen weer zelf aan het werk met de opdracht. Het waren bij niveau 1 en 2 vooral vragen die te maken hadden bij het vinden van de juiste site. Toen ze eenmaal de juiste site hadden gevonden en wisten waar ze moesten zoeken voor de gevraagde informatie konden ze zelfstandig aan het werk met de opdracht.

Kwamen er tijdens het werken veel vragen? Hoe heb je daar als leerkracht op ingespeeld?

Ik had verwacht dat ik van kinderen in niveau 1 weinig tot geen vragen zou krijgen, dat was over het algemeen ook het geval. Er waren 2 kinderen die in dit niveau vaak om een bevestiging vroegen en konden na mijn antwoord weer verder met de opdracht. In niveau 2 had ik meer vragen verwacht dan in de praktijk naar voren kwam. Deze kinderen wisten goed wat de opdracht was en hebben zelfstandig aan de opdracht kunnen werken. In niveau 3 heb ik helemaal weinig vragen gehad van de kinderen. Binnen dit niveau heb ik de kinderen kunnen begeleiden.

Wat was jouw rol als leerkracht?

In niveau 1 heb je vooral een leidende rol. Je geeft een duidelijke instructie van de opdracht aan de leerlingen en je kijkt of ze op de juiste manier aan het werk gaan. Je beoordeelt de leerlingen uiteindelijk ook op het product.

In niveau 2 verandert je rol al meer naar een begeleidende functie. Je geeft wel eerst weer een duidelijke instructie, maar je probeert de leerlingen te begeleiden in het proces. Omdat er op de webkwestie al word aangegeven welke sites ze moeten gebruiken kijk je als leerkracht naar het product en naar het proces. Bij niveau 3 heb je totaal een begeleidende rol. Dit begint al bij de instructie. De leerlingen moeten een plan van aanpak invullen die je later gaat bespreken met de leerlingen om punten helder te krijgen. Ik merkte dat ze daarna zelfstandig aan het werk konden en heb ik ze kunnen begeleiden in het proces. Voor het product hebben ze helemaal zelf gekozen en dat hebben ze zelf neer kunnen zetten.

Waren de leerlingen goed ingedeeld in de niveaus?

Over het algemeen waren de leerlingen ingedeeld in de juiste niveaus, maar enkele leerling was niet voldoende uitgedaagd in niveau 1.

Bij het uitvoeren van niveau 1 kwam ik er achter dat er een enkele leerling een niveau hoger aan hadden gekund. Ik kon dat merken aan de betrokkenheid van de leerling, deze leerlingen waren snel klaar en hadden geen vragen. Ik kon aan de houding merken dat ze meer uitdaging hadden aangekund. De kinderen die ik had ingedeeld in niveau 2 en 3 zaten op het juiste niveau. Ze hebben gemotiveerd aan de opdracht gewerkt en hadden daarbij weinig tot geen vragen.

Verdere opmerkingen:

Kinderen waren erg enthousiast om te werken aan een opdracht die te maken had met ICT. Kinderen vinden het leuk om informatie op te zoeken op het Internet, dit kwam naar voren binnen alle 3 de niveaus. Ik had van tevoren verwacht dat de leerlingen die ik had ingedeeld in niveau 3 meer moeite zouden hebben bij het uitvoeren van deze opdracht. Maar het verliep eigenlijk beter dan verwacht en de leerlingen hebben de informatie verwerkt in PowerPoint. Ze hebben daar zelfstandig aan gewerkt en hebben daarbij geen hulp gehad van de leerkracht. Binnen alle opdrachten hebben de leerlingen veel aandacht besteed aan de opdracht en hebben ze er met veel plezier aan gewerkt.

Koppeling aan de theorie:

Het volgende viel mij op: wat we in de theorie hadden onderzocht kwam in de praktijk terug. De rol van de leerkracht verandert van leidend naar begeleidend. De rol van de leerling groeit ook in de mate van zelfverantwoordelijkheid.

Koppeling aan het diamantmodel:

Binnen de verschillende niveaus kan je zien dat er een opbouw is in de leerprocesgerichte competenties. Voor verdere informatie zie bijlage 10.

7.3 Terugkoppeling naar onze verwachtingen uit hoofdstuk 5.3

Zoals is terug te lezen in hoofdstuk 5.3 hadden wij van te voren ingeschat dat de leerlingen op onze basisscholen het beste functioneren in niveau 2. In de praktijk blijkt dat de niveaus van zelfstandigheid van de leerlingen erg uiteen loopt. Dit is op beide scholen het geval. Ook hadden we leerlingen ingedeeld in niveau 1, die meer zelfstandigheid hadden aangekund. Zij hadden ook de opdracht van niveau 2 zelfstandig kunnen maken. Dit konden we zien doordat deze leerlingen weinig vragen hadden en zonder moeite de vragen konden maken. Aan de andere kant waren ook leerlingen die in niveau 1 waren ingedeeld, maar vroegen in dit niveau veel hulp van de leerkracht.

Zelfs binnen de niveaus waren er verschillen te zien. Bijvoorbeeld binnen niveau 3, er waren leerlingen die 6 kantjes aan informatie hadden met plaatjes erbij, maar ook leerlingen die met één kantje al genoeg namen. Binnen niveau 3 hebben we vooral kunnen kijken naar het procesdoel. Bij de andere 2 niveaus was het ook gericht op het productdoel.

Voor een volgend onderzoek is het mogelijk om eerst een test af te nemen bij de leerlingen waarmee je de mate van zelfstandigheid kunt vastleggen. Naar onze mening heb je dan een duidelijk meetpunt en kun je de leerlingen aan de hand daarvan indelen in de verschillende

niveaus. Wij hebben ervoor gekozen om dat te doen naar aanleiding van onze eigen observaties en beeld van de leerlingen. De meeste leerlingen hebben wij hierdoor goed ingedeeld in het juiste niveau, een enkele leerling hadden we te laag ingeschat. Die kunnen in het vervolg starten in een niveau hoger. Je kunt dus iedere keer aan de hand van observaties, de evaluaties in de klas en resultaten van de leerlingen nieuwe niveaugroepen maken voor het zelfstandig werken.

7.4 Vergelijking van onze ervaringen

Het is ons opgevallen dat de niveaugroepen die we hebben gemaakt over het algemeen goed aansloten bij de zelfstandigheid van de leerlingen. Zowel bij Ilona als bij Miranda was het het geval dat enkele leerlingen te hoog of te laag waren ingedeeld. Dit konden we merken aan de manier van werken. Te hoog ingedeelde leerlingen vroegen erg veel aandacht en waren erg onzeker over de resultaten. Is het wel goed wat we hebben opgezocht? Te laag ingedeelde leerlingen waren snel klaar en hadden meer uitdaging nodig. De meeste leerlingen waren ingedeeld in het juiste niveau. Dit was te zien doordat ze enthousiast en gemotiveerd met de opdracht aan het werk gingen. Ook kregen we van deze leerlingen weinig vragen. Ze waren trots op het resultaat en wilden het met veel plezier aan de rest van de klas laten zien. Op beide basisscholen was er (zoals we in hoofdstuk 7.6 al beschreven hebben) een verschil te zien in resultaten binnen de niveaus. Vooral binnen niveau 3 waren de verschillen groot. Het proces wat de leerlingen doorlopen hebben kwam wel overeen, maar sommige nemen genoeg met één A4tje en andere gaan door totdat ze 6 A4tjes vol hebben.

Wel denken wij dat het goed is om de leerlingen les te geven in het gebruik van verschillende software programma's, omdat het ons opviel dat de leerlingen alleen aan de slag gingen met Word en PowerPoint. Je zag dat ze hier veel plezier aan beleefde. ICT is een uitdagend leermiddel en daarom vinden wij dat er veel meer mee gedaan moet worden dan alleen educatieve software. Het motiveert de leerlingen om te leren, en de eigen inbreng bevordert de mate van zelfstandigheid / zelfverantwoordelijkheid.

8 Conclusie en aanbeveling

In dit hoofdstuk schrijven wij een conclusie van ons meesterstuk en geven we aanbevelingen aan lezers van dit meesterstuk die meer informatie willen over het onderwerp ICT tijdens het zelfstandig werken. Omdat we aan het eind zijn gekomen van ons meesterstuk willen we antwoord geven op de eerder gestelde leervraag.

Onze leervraag luidt:

Hoe kunnen wij ICT breder inzetten binnen de lijn van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren?

Om tot een antwoord te komen op onze leervraag hebben we ons meesterstuk ingedeeld in verschillende hoofdstukken. We zijn begonnen om te kijken hoe de overgang van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren in elkaar zit. We hebben in dit hoofdstuk ook bekeken wat de kenmerken zijn van een zelfstandige leerlingen.

In het volgende hoofdstuk hebben we gekeken naar wat zelfstandig werken is en welke modellen je zou kunnen gebruiken om zelfstandig werken in te voeren in de klas.

Om als leerkracht zelfstandig werken aan te bieden in de klas moet je als leerkracht ook over een aantal vaardigheden beschikken en kennis hebben van bijvoorbeeld coöperatief leren.

Dit hebben we beschreven in hoofdstuk 4.

Voordat we in de praktijk aan de slag konden moesten we kijken hoe we ICT in konden zetten binnen de verschillende niveaus van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren. Deze hebben wij gekoppeld aan de leerprocesgerichte competenties van het diamantmodel.

In hoofdstuk 7 hebben wij beschreven hoe we de theorie in de praktijk willen brengen binnen de verschillende niveaus van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren.

In de praktijk is gebleken dat ICT als leermiddel erg uitdagend is voor de leerlingen. De leerlingen zijn zoals wij uitgebreid beschreven hebben in hoofdstuk 8 enthousiast en gemotiveerd aan de slag gegaan binnen de verschillende niveaus.

Wij hebben gezien dat de leerlingen over het algemeen aan de slag gingen met Internet, Word en PowerPoint. Wij denken daarom dat het belangrijk is dat zij ook in aanraking komen met andere software programma's, zodat zij een bredere kennis krijgen van ICT. Dit heeft voordelen voor de toekomst, omdat ze dan steeds meer leuke en uitdagende ICT opdrachten binnen het zelfstandig werken uit kunnen voeren.

Aanbevelingen voor het gebruiken van ICT tijdens het zelfstandig werken:

- Modellen van zelfstandig werken vergelijken en kijken welke het beste past bij de visie van de school.
- Kinderen om leren gaan met uitgestelde aandacht.
- Kijken naar de vaardigheden van de leerkracht binnen de verschillende niveaus van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren.
- Observeren of testen in hoeverre de leerlingen al zorg kunnen dragen voor hun eigen werk en kijken naar de zelfverantwoordelijkheid van de leerlingen.
- Leerlingen indelen in niveau groepen op mate van zelfverantwoordelijkheid.
- Uitdagende opdrachten voorbereiden binnen de drie niveaus. Let er hierbij op dat de eigen inbreng van de leerling aansluit bij het niveau van de leerling. Zoals bijvoorbeeld bij niveau 3 eigen keuze onderwerp, informatie zoeken, opslaan en verwerken .
- Leerlingen kennis laten maken met verschillende ICT materialen, voordat ze er zelfstandig mee aan de slag gaan.

Aanbevelingen voor verder onderzoek:

- Onderzoeken welke testen mogelijk zijn voor het indelen van de leerlingen in niveaugroepen.
- Onderzoeken welke ICT-middelen in te zetten zijn binnen zelfstandig werken voor de onderbouw en bovenbouw.
- Onderzoeken op welke manieren je leerlingen kennis kan laten maken verschillende Office-programma's.

8 Bronnen:

Boeken:

- Förrer, M en Janssen, A (2000) Verder met klassenmanagement, derde druk, Uitgave CPS.
- van der Veen, van der Wal, Van leertheorie naar onderwijspraktijk, Uitgeverij: Wolters Noordhoff.
- Katern "Zelfstandig werken" schooladviescentrum, 1999
- van Aalst, H en Kok, J.M, Het nieuwe leren.
- Verbeeck, K en van der Maas, M, Een andere kijk op zorg.
- Förrer, M, Jansen, L, Kenter, B (2004) Coöperatief leren voor alle leerlingen in het basisonderwijs, Uitgeverij Amersfoort: CPS.

Meesterstukken:

- van de Broek, M (2004) Kinderen geven zelf sturing aan plustaak met behulp van ICT, Hogeschool Domstad Utrecht.
- van der Wolk, M (2003) GIP in 'vogelvlucht' voor het basisonderwijs. Hogeschool Domstad Utrecht.

Tijdschriften:

- De coöperatieve klas- een nadere analyse, Praxisbulletin 4, december 2001,

Internetsites:

- <http://www.gpi.amsterdam.nl/31/126.pagegroup.page.php?s31p10i25>, bekeken op april 2007
- <http://www.julianaschool.org/Kieskast12.htm>, bekeken op maart 2007
- www.ond.vlaanderen.be/dvo/ICT/brochureBaO/competenties.htm, bekeken op mei 2007.
- Demmers, J Webkwestie digitheek [web page] http://www.webkwestie.nl/bao_digitheek/b-start.htm, bekeken op februari 2007
- Hogeschool Brabant, webpaden [web page] <http://www.webpaden.nl/favorite.htm>, bekeken op februari 2007

Modules:

- College NB/ND, leerjaar 2005/2006

10 Bijlage

Haal meer uit ICT tijdens het zelfstandig werken.

Ilona Peters & Miranda Flipsen.
Hogeschool Domstad
2007